Roman Miz

HIPOTEZA O ĆIRILOMETODIJSKOM POREKLU GLAGOLJICE
(VEROVESNICI SA BALKANA U MORAVSKOJ I KIJEVSKOJ KNEŽEVINI)

Iz razdoblja delatnosti Konstantina-Ćirila i Metodija i njihovih učenika nisu sačuvani nikakvi pisani spomenici, iako istorijski izvori i arheološki nalazi ukazuju da su u Moravskoj postojale škole, u kojima su učili čitati i pisati.[1] Ni novija istraživanja čeških i slovačkih naučnika nisu u tom pogledu bila bolje sreće. U Mikulčicama, na teritoriju današnje Moravske, koja je nekada bila središte Velikomoravske države, arheolozi su našli temelje šest crkava. Jedna od njih je i trobrodna bazilika duga 35m a široka 9 metara. To je do sada najveći sakralni objekt nađen u Velikoj Moravskoj, ali velikomoravska »pismena« nisu nađena.[2]

Najstariji slovenski rukopisi, nađeni u Velikoj Moravskoj, potiču iz X stoleća; jedni su od njih pisani glagoljicom, a drugi ćirilicom.

U pogledu vremena nastanka ovih dvaju pisama postoje različita tumačenja, pa prema tome i različite pretpostavke autora tih pisama. Paul Jozef Šafarik smatra da je »tvorac glagoljice morao biti dobar poznavaoc orijentalnog pisma«.[3] On je upotrebio fenička i hebrejsko-samarinska slova, a možda i još neka, ali im je izmenio oblik. Ta slova nisu slična grčkom alfabetu i njihovo poreklo nije lako utvrditi. Mnogi su tražili njihove prototipe u drugim azbukama, upoređivali ih sa vizantijskim hebrejskim, samarinskim, koptskim i drugim pismima, ali prototip nisu našli.

Naučnici se nisu složili ni sa vremenom nastanka glagoljice. Jedni smatraju da je glagoljica starija od ćirilice i da ju je sastavio Konstantin-Ćiril, a ćirilicu pak da je sastavio Kliment Ohridski u Bugarskoj, odnosno Makedoniji, koji je bio učenik Konstantina-Ćirila. Drugi, pak, tvrde da je ćirilicu sastavio Konstantin Preslavski, učenik Metodija i nazvao je »ćirilicom« u čast Konstantina-Ćirila. Ima ih koji tvrde da je ćirilica starija od glagoljice, koju je, po njihovom, sastavio Konstantin-Ćiril u Moravskoj. Međutim, ima dosta naučnika koji tvrde da je glagoljica mnogo starija od ćirilice, da je nastala oko 400-te godine, a da ju je sastavio Jeronim ili Vufil, a ćirilicu pak da je sastavio Konstantin-Ćiril.

Postoji i mišljenje da su glagoljica i ćirilica sebi vrlo bliske, pa je možda njihov tvorac jedna te ista osoba.[4] Prilična složenost glagoljice prouzrokovala je i misao da je to veštačka azbuka.

---

[1] P. Dvorak, *Odkryte dejiny*, Stare Slovensko, Bratislava, 1975, str. 231.
[2] Isto, str. 230, 235.
[3] O. Stepan Pap, *Počatky Hrystyjanstva na Zakarpatti*, Philadelphia, 1983, str. 113.
[4] Isto, str. 114.

Stvorili su je da bi njome pisali bogoslužbene knjige, jer je ćirilicu papa zabranio. A stvorili su je na taj način, što su ćirilici dodali vijuge, repiće, brčiće i ostale vitvičaste elemente. Njeni su tvorci namerno stvorili takvo pismo koje će što manje biti slično ćirilici. Tako barem misli ruski slavista V. Istrin, koji čak smatra da je to delo Metodijevog nasle[1 1] dnika Gorazda, koji se potajno vratio u Moravsku, gde je Moravljanima i Česima pomagao da sačuvaju istočni obred.[5] To je upravo ta hipoteza o ćirilometodijskom poreklu glagoljice, kojoj će biti posvećen treći deo ovog rada.

Najstariji pisani spomenici iz ćirilometodskog vremena potiču iz razdoblja 893-927. godina. To su grafiti na zidu i pločama u crkvi staribugarskog cara Simeona u prestolnom mu gradu Preslavu, a pisani su delimično ćirilicom, a delimično glagoljicom. Najstariji zapis glagoljicom potiče iz 982. godine, a nalazi se na jednoj grčkoj povelji Iverskog manastira. Najstariji glagoljski rukopis su »Kijevski listići«, nažalost bez određene datacije. Potiču, prema mišljenju stručnjaka, sa početka X veka.

Ćirilica se sastoji od 43 slova, od kojih su 24 pozajmljena iz grčkog alfabeta, a ostalih 11 je posebno konstruisano, jer takvih glasova, pa rema tome i znakova u grčkom jeziku i pismu nije bilo (b, ž, z, c, č, ć, š, u itd). Iz razdoblja Konstantina-Ćirila i Metodija spomenici nisu sačuvani. Prvi su iz spomenute crkve u bugarskomgradu Preslavu, gde se javljaju zajedno sa glagoljicom (893-927). Nađen je zapis iz 943. godine u Dobrudži (Rumunija) i napis iz tog vremena na grobnici Mostiča u Preslavu. Najstariji ćirilski rukopis je »Ostromirovo evanđelje«, napisano između 1073. i 1076. godine za potrebe kneza Svetoslava. To je, zapravo, zbornik moralno-poučnih članaka. Ćirilica se proširila među jednim delom Južnih Slovena, među istočnim Slovenima, a do pred kraj XIX veka bila je u upotrebi i u Rumuniji.

Međutim, osim glagoljice i ćirilice, Sloveni su imali još jedno pismo, i to u razdoblju pre Ćirila i Metodija. Postojanje tog pisma stručnjaci su još do nedavno negirali, ali sovjetski i bugarski istraživači su to ipak utvrdili.

Ovo je pismo nastalo u dobokoj davnini, još pre podele Slovena, negde oko polovine prvog milenijuma. Pismo je bilo primitivno, tip »črta« i »reza«, dakle, primitivni znakovi. To pismo spominje arapski putnik El Massudi (956. godina) i biskup Titmar (976-1018). Dokazuju ga i arheolozi na temelju Černjahovske kulture (nazvane po selu Černjahiv kod Žitomira u Ukrajini).[6] »Črte« i »reze« su dobre za trgovce, za računanje, ali za sklapanje ugovora, zapisa i drugo Sloveni su upotrebljavali grčko i latinsko pismo. O tome govori Crnorizac Hrabar u svom traktatu.[7] Naučnici misle da je taj Hrabar učenik Metodija, da je možda Konstantin, a neki pak drže da je to sam car Simeon.[8] Svakako da je traktat napisan u Bugarskoj odmah posle smrti Metodija.

Na tom osnovu dolazi se i do zaključka da je postojalo neko »protoćirilsko« pismo, analogno onome kako je bilo kod drugih naroda: feničansko pismo je nastalo na temelju egipatskog; starohebrejsko, aramejsko i grčko – na osnovi feničkog; arapsko – na osnovi aramejskog; latinsko – na osnovi grčkog; zapadnoevropski jezici – na osnovi latinskog. Tako gledajući, ni kod Slovena ne bi trebalo biti izuzetka. Koristili su pismo naroda s kojima su najviše dolazili u dodir.

Postanak tog pisma treba smestiti u razdoblje VII-VIII veka, kada su se počele organizovati slovenske države. To dokazuje i »Žitije Kirila«. Konstantin-Ćiril putujući Hazarima u 60-tim godinama IX veka, posetio je Herson i tamo našao Evanđelje i Psaltir, koji su »rosski pismen pisano« (glava VIII).[9] Tamo je sreo i čoveka koji je govorio tim jezikom. Konstantin je od njega

---

[5] V. Istrin, *Vozniknovenije i razvitije pismja*, Moskva, 1965, str. 467.

[6] Isto.

[7] *Traktat Crnorizca Hrabra* – Josip Hamm, Staroslovenska čitanka, Zagreb, 1971, str. 51.

[8] N. Van Vijk, *Istorija staroslavjanskago jazyka*, Moskva, 1937, str. 31.

[9] Fran Grivec-Fran Tomšić, Konstantin i Metodije Solunjani. Izvori. U: *Radovi Staroslavenskog instituta*, knj. 4, Zagreb, 1960, str. 109.

naučio taj jezik i »upoređujući ga sa svojim jezikom, razabrao je slova, samoglasnike i suglasnike. A kad se Bogu pomolio, ubrzo je stao čitati i mnogi su mu se divili, hvaleći Boga« (glava VIII).[10]

O tim »ruskim pismenima« bilo je dosta raznih mišljenja. Golubinski smatra da je to gotsko pismo, samarinsko, sirijsko ili, čak, hazarsko... Ali, kako bi ga onda Konstantin-Ćiril tako brzo naučio? »Žitija« kaže da je on tu »besedu« uporedio sa svojom. Kojom: makedonskom ili grčkom? Teško je prihvatiti da je to pismo bila glagoljica. Za neke je to pismo bila protoćirilica od koje je kasnije Konstantin-Ćiril, uz pomoć grčkog alfabeta, sastavio ćirilicu. Nemamo nikakvo pravo reći da je »rusko pismo« – glagoljica. Rusija nije ništa imala zajedničko sa narodima koji su eventualno dali svoja slova glagoljici! Teško je poverovati da bi glagoljica nastala u Rusiji, kada tamo nisu poznavali ni starohebrejsko, ni feničko, ni samarinsko pismo, a upravo obnuto – svakodnevno su tamo videli grčko i rimsko pismo i pisali već »rimskami i grčskimi pismeni«.[11]

Zadržaćemo se još kod varijante da je »rousko pismo« zapravo »soursko pismo«, jer je prepisivač pogrešio. Ovu tezu među ostalima zastupa ukrajinski načnik Jaroslav Daškevič. U svojoj raspravi »Ruska ili surska pismena. Uloga svetog Konstantina u osnivanju slovenske pismenosti«[12] iznosi nekoliko vrlo logičnih zaključaka. On smatra da ako je u to vreme u Hersonu već postojao prevod Evanđelja i Psaltira, onda je Konstantin-Ćiril obični plagijator i nije imao potrebe da sam prevodi Sveto Pismo na slovenski jezik kad je već bilo prevedeno (»rouski pismeni« treba smatrati slovenskim pismom i jezikom). Takođe, nije trebalo da stvara i neku drugu azbuku, kad je već postojala. Daškevič se poziva na francuskog istraživača A. Vajana, koji još 1935. godine iznosio tezu da je prepisivač umesto »sourski« napisao »rouski«. Naime, u XVI-toj glavi tog »Žitja« gde se iznosi koji sve narodi imaju prevode Svetog Pisma na svom jeziku, oopet je umesto izvornog »suri«, odnosno sirijci, napisano »rusi«. U međuvremenu, nađene su i u drugim rukopisima analognne zamene. »Sourski«, »rumski« i »pruski« prepisivali su kao – »ruski«. A kada je taj isti A. Vajan utvrdio da je »Makedonske listiće« napisao Konstantin-Ćiril, njegova je teza dobila novu potvrdu. U tom predgovoru prevoda Evanđelja, Konstantin-Ćiril piše da se kod prevođenja služio »jeretičkim« prevodima Evanđelja, posebno sirijskim prevodom nestorijanaca. I dokazano je da je on zaista koristio nestorijanski »Diatessaron« Tatiana.[13]

Nakon ovih opštih saznanja o dva slovenska pisma postavlja se i pitanje: koju je od ovih dvaju azbuka sastavio Konstantin-Ćiril – glagoljicu ili ćirilicu? I koja je od njih starija? Time se pokušava odgovoriti i na pitanje: da li je glagoljicu sastavio Konstantin-Ćiril ili ne?

* * *

O poreklu glagoljice postoje četiri teorije, koje se međusobno razlikuju kako po vremenu nastanka, tako i po njenom autoru. Osim tzv. *jeronimske*, *gotske* i *zapadnjačke* teorije postoji i *ćirilometodska*, koja autorom glagoljice smatra Konstantina-Ćirila. Pristalice ove teorije pozivaju se na izvore koji idu u prilog njihovom mišljenju, a koje ćemo ovde izneti.

Jedan od najstarijih dokumenata koji spominje sv. Ćirila i Metodija, koji su Hristovoj veri poučili Budimira, kralja Dalmacije i Hrvatske, potiče iz približno 860.godine – 20. aprila.[14] Svetog Metodija kao arhiepiskopa Velehrada spominje tekst datiran na 25. juna 872. godine.[15] Međutim, ovde o samom pismu nema ni spomena.

Papa Ivan VIII u svom pismu »Industiae Tuae«, upravljenom moravskom knezu Svatopluku, koje datira od juna 880. godine, između ostalog piše: »Zatim s pravom odobravamo slovensko

---

[10] *Žitja sv. Ćirila i Metodija*, Zagreb, 1963, str. 34.

[11] *Traktat Crnorizca Hrabra* – Josip Hamm, Staroslavenska čitanka, Zagreb, 1971, str. 51.

[12] Jaroslav Daškevič, Ruska ili surska plemena. Uloga svetog Konstantina u osnivanju slovenske pismenosti, *Kyjivjska Cerkva*, 2 (8), Kyjiv, 2000, str. 83-84.

[13] Fran Grivec, Dikcija Assemanijevaga glagolskega evangelisarja, *Slovo*, t. 3, Zagreb, 1953, str. 31-32.

[14] Franjo Šanjek, Ivan Hrvat Budimir i druge ličnosti iz naše prošlosti u djelu C. G. Hirschmentzla (1699), *Croatia Christiana Periodica*, br. 5, Zagreb, 1980, str. 166.

[15] Isto.

pismo, koje je pronašao neki filozof Konstantin, a koji dostojno slavi Boga, te naređujemo da se istim jezikom propovedaju i razglasuju dela Hrista našeg Gospodina«.[16]

Crnorizac Hrabar u svom tekstu na nekoliko mesta spominje Konstantina kao stvaraoca slovenskog pisma.[17]

»Žitja Konstantina«, glava XIV, sadrži ovaj tekst: »Ubrzo mu se javio Bog koji usliša molitve svojih slugu. I tako je sastavio pismo i stao pisati riječi evanđelja: Isperva bi slovo«.[18] I »Žitja Metoda«, glava V, ima izrazito mesto koje govori o Konstantinu filozofu kao autoru slovenskog pisma: »... saslušavši veliku riječ, stali su moliti s drugima koji su bili istoga duha kao i oni. I tu je Bog filozofu otkrio slovensko pismo. I odmah je uredio slova i sastavio riječi, pa je s Metodom krenuo u Moravsku«.[19]

O Konstantinu-Ćirilu kao autoru slovenskog pisma govori i Pop Dukljanin u svom Letopisu iz polovine XII veka, tačnije iz 1149. godine. U glavi X on predstavlja filozofa po imenu Konstantina iz grada Tesalonike, koji je procvao »poput ruže«, kojemu je papa Stefan poslao pismo i pozvao ga u Rim. A zatim u glavi XI svog Letopisa piše: »I tako je Konstantin, vrlo sveti muž, postavio svećenike i sastaviviši pismo za slovenski jezik, prevede Kristovo Evanđelje i Psaltir i sve svete knjige starog i novog zavjeta sa grčkog jezika na slovenski, pa i misu im po grčkom načinu udesivši...«.[20]

Toma Arhiđakon u svojoj Hronici iz polovine XIII veka u glavi XVI piše da je gotska slova pronašao neki Metodije jeretik.[21] Znamo da pod nazivom »gotska slova« treba razumeti – slovenska slova, jer je i Pop Dukljanin Slovene zvao Gotima. Još više od toga, Vladimir Rismondo, prevodilac Hronike Tome Arhiđakona, ta slova naziva – glagoljicom,[22] za šta nema čvrstog temelja i razloga. A što se tiče etiketiranja Metodija kao jeretika, moglo bi se tumačiti ili nepoznavanjem ili se to pak odnosi na nekog drugog Metodija, zaista jeretika. Tako barem neki tumače.

Na temelju ovih izvornih podataka jedan je deo slavista razvio teoriju da je Konstantin-Ćiril tvorac slovenskog pisma, i to upravo glagoljice, kao starijeg slovenskog pisma. Velik je broj onih koji podržavaju ovu teoriju. Mi ćemo našu pažnju posvetiti samo dvojici od njih, koji su nešto manje poznati u našoj sredini: Ukrajincu d-ru Ivanu Ohijenku, profesoru Univerziteta u Varšavi, a kasnije pravoslavnom mitropolitu Ilarionu u Kanadi, i Slovaku d-ru Mihaelu Lacku, DI, profesoru na Orijentalnom institutu u Rimu (preminuo 1982. godine).

Prof. Ivan Ohijenko je svoje misli i stavove razvijao u mnogim svojim knjigama i člancima, ali, čini nam se, njegova knjiga »Postanak azbuke i književnog jezika Slovena«[23] sinteza je svega onoga što je na tu temu napisao. Samoj glagoljici autor posvećuje ceo drugi deo knjige, tj. od 80-171. strane. Treći je deo posvećen ćirilici (str. 172-233), četvrti monahu Hrabrom, itd.

Svoju studiju o glagoljici na 90 strana pod nazivom »Istorija glagoljice« autor je razdelio na sledeća poglavlja: Ime glagoljice, Istorija izučavanja glagoljice, Dokazi da glagoljica nije postala od grčkog minuskulnog pisma, Izvor glagoljice, Gde je nastala glagoljica?, Raširenost glagoljice po svim slovenskim zemljama, Legendarni autor glagoljice, Konstantin – redaktor glagoljice, Dokazi da je glagoljica starija od ćirilice, Glagolska azbuka. Tu ima mnogo tabela i faksimila.

---

[16] Franjo Šanjek, Pape, slavenski apostoli i ćirilometodska baština u Hrvata, *Bogoslovska smotra*, br. 1, Zagreb, 1981, str. 16.

[17] *Traktat Crnorizca Hrabra* – Josip Hamm, Staroslavenska čitanka, Zagreb, 1971, str. 51-53.

[18] *Žitja sv. Ćirila i Metoda*, Zagreb, 1963, str. 50; Fran Grivec-Fran Tomšić, Konstantin i Metodije Solunjani, u: *Radovi Staroslavenskog instituta*, knj. 4, Zagreb, 1960, str. 129.

[19] Isto (*Žitja*), str. 71; (Grivec-Tomšić), str. 155.

[20] *Ljetopis Popa Dukljanina* (priredio Dr Vladimir Mošin), Zagreb, 1950, str. 48-49.

[21] Toma Arhiđakon, *Kronika* (preveo Vladimir Rismondo), Split, 1960, str. 29.

[22] Isto, str. 110.

[23] Ivan Ohijenko, *Povstannja azbuky j literaturnoji movy v slov'jan*, Žovkva, 1938.

Ne zadržavajući se na pojedinostima, koje su inače vrlo zanimljive, iznećemo samo važnije zaključke ovog slaviste. Otadžbinom glagoljice Ohijenko smatra Makedoniju. Ovaj svoj zaključak potvrđuje sa šest dokaza: 1. Nekada su glagoljicu nazivali »bugarskim pismom«; 2. Spisak pravoslavnih naroda takođe spominje »bugarsko pismo«[24]; 3. Najstariji slovenski spomenici (Zografsko Evanđelje, Sinajski Psaltir i dr.), nastali su u Makedoniji, a Asemanovo Evanđelje i Sinajski Psaltir kod Soluna; 4. Najsnažniji dokaz postanka glagoljice u Makedoniji, tj. u okolini Soluna, je fonetika glagoljskih spomenika. Jedino se kod Soluna »ja« i »jat« izgovaraju jednako; 5. Osim grafita u Preslavu glagoljskih spomenika nema na istočno-bugarskom području i 6. Nerazvijena jotacija samoglasnika takođe upućuje na Makedoniju. Mogućnost da bi tvorac glagoljice bio sv. Jeronim, Ohijenko smatra samo legendom.

Konačno, on ne sumnjajući tvrdi da je redaktor glagoljice Konstantin filozof. Našavši kod Slovena jedno neuređeno i nepostojano pismo, on ga je uredio, normirao i stabilizovao. Kasnije se to zaboravilo i Konstantin-Ćiril je smatran i autorom glagoljice. Konstantin-Ćiril je redigovao glagoljicu u vreme svog boravka i profesorskog rada u Konstantinopolju, na Olimpu i u Moravskoj. To je bio jedan celi proces stilizacije glagoljice tokom prevođenja crkvenih knjiga.

Ohijenko je takođe čvrsto verovao da je glagoljica starija od ćirilice. On to dokazuje istorijskim, paleografskim i jezično-stilističkim dokazima. Inače, Ohijenko se služi mnoštvom literature, među kojom i delima srpskih, hrvatskih i slovenačkih autora: F. Račkog, V. Jagića, M. Rešetara, A. Belića, P. Skoka, K. Šegovića i drugih.

Knjga d-ra Mihaela Lacka napisana je na slovačkom jeziku, a zove se »Sv. Ćiril i Metodije«.[25] Četrnaesto poglavlje ovog životopisa Ćirila i Metodija nosi naslov »Sv. Ćiril tvorac slovenskog pisma«. Autor najpre pruža citat iz traktata Crnorizca Hrabra prema Lavrovu, a zatim govori da su Kerubin Šegvić, Dominik Mandić i drugi smatrali da su Sloveni i pre imali svoje pismo. Međutim, slavisti uopšte smatraju, piše M. Lacko, da je sv. Ćiril tvorac slovenskog pisma. Iza toga odmah postavlja i pitanje, odnosno dilemu: dva su slovenska pisma – glagoljica i ćirilica; koje je od njih sastavio Ćiril ili možda oba?

Autor na postavljeno pitanje odgovara s velikom sigurnošću: Ćiril je sastavio glagoljicu, a ne ćirilicu, koja je nastala kasnije u Bugarskoj. Zatim on raspravlja da mu je kao uzor kod sastavljanja glagoljice moglo poslužiti kurzivno grčko pismo, ili pak semitsko, ili gotsko pismo. Spominje i ono slovensko pismo iz IX veka, koje je Ćiril navodno upoznao putujući Hazarima i po njemu je zatim sastavio ćirilicu.

Dobija se utisak da je M. Lacko najviše sklon da prihvati najnoviju teoriju koju je ponudila ruska slavistkinja J. E. Granstremova. Po njoj bi osnova za Ćirilovu glagoljicu bila tzv. grčka kriptografija. To su znakovi što su ih Grci upotrebljavali kod specijalnih zapisa. Glagoljica ima 39 slova, a Granstremova je u grčkim kriptografskim rukopisima našla njih čak 31. Iako ovu teoriju Lacko smatra najverovatnijom, priznaje da time problem još nije rešen.[26]

* * *

Kako smo već kod navođenja izvora videli da se svuda pominje samo »slovensko pismo«, a ne i određenije – glagoljica ili ćirilica, neki su počeli izvoditi zaključke da bi ćirilica bila starija od glagoljice. Grkokatolički sveštenik Stefan Pap iz Košica u Slovačkoj, u svojoj knjizi na ukrajinskom jeziku »Počeci hrišćanstva na Zakarpatju«[27] iznosi upravo takvu tezu i uporno je zastupa. On piše: »Većina istražitelja smatra da je glagoljica Ćirilova, a da je ćirilicu sastavio Kliment Ohridski pri kraju IX veka i na početku X veka u Bugarskoj. Manji broj istražitelja drži

[24] P. Šafarik u svom delu *Slavjanskija drevnosti*, str. 996-997, donosi spisak pravoslavnih naroda i kaže: "Pravoslavnih naroda ima pet, a imaju tri knjige (treba razumeti *pisma*): grčku, iversku i bugarsku". Ovo "bugarsko" moglo bi biti – glagoljica.

[25] Michal Lacko, *Sv. Cyril a Metod*, Rim, 1971.

[26] Isto, str. 82.

[27] O. Stepan Pap, *Počatky Hrystyjanstva na Zakarpatti*, Philadelphia, 1983.

da je Ćirilova azbuka – ćirilica, a glagoljica da je nastala u Moravskoj u vreme kad su latini proganjali istočnjake. Ovo je hipoteza češkog naučnika Dobrovskog, koju su kasnije razvili drugi,[28] a njene stavove prihvatamo i mi«.[29]

Stefan Pap svoje stavove podržava sa deset sledećih argumenata:

1. Konstantin-Ćiril nije sastavio glagoljicu, jer zasigurno nije narodu, koji još nema nikakvo pismo, ponudio tako komplikovano pismo kakvo je glagoljica. Pa ona je i današnjim naučnicima teška! Kako bi onda takav pametan čovek kakav je bio Konstantin-Ćiril nepismenom narodu pružio tako teško pismo? Jagić je dobro primetio da je Konstantin-Ćiril, ugledavši tešku glagoljicu, sastavio lakšu ćirilicu. Da, ukoliko je već glagoljica postojala! Pogotovo Konstantin-Ćiril ne bi sastavio komplikovanu glagoljicu nakon što je u Hersonu video »rusko pismo«, za koje Hrabar kaže da su to bila grčko-rimska slova. A da ga je vodila želja za nekom originalnošću – teško je poverovati, jer je Konstantin-Ćiril bio karakteran i razuman čovek.

2. »Žitja Kirila« kaže da je Konstantin-Ćiril, doznavši da će ići u Moravsku, počeo se moliti Bogu da ga prosvetli, da bi mogao sastaviti slovensko pismo. I »ubrzo mu se javio Bog koji usliša molitvu svojih slugu i tako je sastavio pismo i stao pisati reči Evanđelja: U početku beše Reč...« (glava XIV). Car Mihajlo III pisao je Rastislavu: »Stoga smo ti poslali onoga kome je Bog otkrio...« (glava XIV). »I tu je Bog filozofu otkrio slovensko pismo. I odmah je uredio slova i sastavio reči, pa je s Metodom krenuo u Moravsku« (»Žitja Metodija«, glava V).

3. Kako ćirilica u svom sastavu ima grčki majuskul (velika slova, jer se tekst Svetog Pisma u Vizantiji u IX veku smeo pisati samo velikim grčkim slovima), ona upućuju na svog autora Grka – Konstantina-Ćirila. Ako bi Konstantin-Ćiril sastavio glagoljicu, to bi zasigurno bilo zabeleženo. A ako je sastavio ćirilicu na osnovu grčkog alfabeta, logično je i razumljivo da to autor nije trebalo da naglašava.

4. Ćirilica je dobila svoje ime po svom sastavljaču – Ćirilu; tako su je nazvali njemu u čast posle njegove smrti. To je vrlo važan dokaz! Pa neće se, valjda, nešto nazvati imenom onoga ko nije autor toga! To su svakako razumeli i oni koji su tu azbuku nazvali ćirilicom.

5. »Žitja Klimenta Ohridskog«, učenika Metodijevog, govori da je Kliment, nakon dolaska u Bugarsku, sastavio takođe znakove drugih pisama, radi bolje jasnoće, različite od onih što ih je sastavio mudri Ćiril. Ovo je dalo povoda da se Kliment smatra tvorcem ćirilice. Istraživači će odgovoriti: u »Žitju Klimenta Ohridskog« nalazi se mnogo istorijskih netačnosti i stoga treba pažljivo prihvatati njegove podatke. Osim toga, vrlo važan dokument, »Skazanije o pismenih« Crnorizca Hrabra, o tome ne govori ništa. Ako bi to bila istina, Hrabar bi se sigurno, pošto je Bugarin, pohvalio sastavom nove azbuke. A on i ne spominje neku drugu azbuku, osim one koju je sastavio Ćiril. Istraživanja su pokazala da se oni koji Klimenta smatraju autorom ćirilice varaju, jer su pogrešno razumeli izvorni tekst »Žitja Klementa«. Tamo se radi o problemu kako Sveto Pismo učiniti razumljivijim za bugarski narod, a ne o pronalasku, odnosno sastavljanju ćirilice. Ako bi tek Kliment Ohridski bio autor ćirilice, kako bi onda ona dospela u Češku, gde ju je papa čak tri puta strogo zabranio? Tada se u Sazavskom manastiru istočnog obreda u Češkoj sve pisalo ćirilicom. Sazavski su monasi tek 1054. godine počeli pisati glagoljicom i to zato da ih ne bi optuživali zbog veza sa Istočnom Crkvom, koju su latini nazivali »šizmatičkom«. Kliment Ohridski mogao je eventualno dopuniti ćirilicu. Azbuka Konstantina-Ćirila sastojala se od 38 slova. U kasnijim ćirilskim rukopisima (XI vek) nalazimo 43 slova. Dakle, ovih pet novih slova (četiri jotovana samoglasnika i »uk«) mogao je u azbuku uvrstiti Kliment Ohridski, pa stoga ono što u »Žitju Klimenta« je rečeno da je on tvorac nove azbuke, treba shvatiti da je on samo Ćirilovu azbuku dopunio sa nekoliko novih slova.

6. Ima i pretpostavki da je glagoljicu sastavio Konstantin-Ćiril na svom putu u Rim i to za potrebe Dalmatinaca, pa čak možda i na njihovu molbu. Zato se ona tamo i sačuvala. U tom bi slučaju glagoljica bila samo za Dalmatince. A to je teško poverovati.

---

[28] Tu u prvom redu ima na umu rezultate istraživanja ruskog slaviste V. Istrina. Vidi: V. Istrin, *Vozniknovenije i razvitije pisjma*, Moskva, 1965, str. 402-483.

[29] O. Stepan Pap, navedeno delo, str. 118.

7. Postoje i pretpostavke da je drugu azbuku sastavio Metodije u Moravskoj, nakon što su prvu azbuku, ćirilicu, počeli proganjati. Naučnici tvrde da se to nije moglo dogoditi u vreme dok je još Metodije živeo. Tako veliki događaj, promena već usvojenog pisma i prepisivanje svih slovenskih knjiga, sigurno bi bio zabeležen.To bi zaustavilo celokupnu misiju Metodija.

8. Nakon smrti Metodija i proterivanja njegovih učenika iz Moravske, tamo su se dogodile velike promene. Šta se sa Crkvom tamo dogodilo, nema nikakvih vesti. Poznato je da su se slovenske knjige uništavale. Papa je još jednom, 890. godine, a to je četvrta godina nakon proterivanja učenika, zabranio slovenske knjige. Novu azbuku (imamo u vidu glagoljicu) mogli su tada stvoriti samo zbog toga, da se prepisivane knige tom azbukom izuzmu od papine zabrane i sačuvaju od uništenja. Prema tome, nova azbuka nije mogla biti ćirilica vrlo slična grčkom alfabetu, već je to mogla biti jedna druga moravska azbuka – glagoljica! Njen je autor mogao biti naslednik Metodija – Gorazd, koji se nakon izgona Metodijevih učenika iz Moravske ne spominje niti u Bugarskoj niti u Moravskoj. Gorazd se verovatno potajno vratio u Moravsku da produži započeto delo koje mu je poverio Metodije. Njegov je cilj bio da udalji glagoljicu od ćirilice do te mere da se ćirilica uopšte ne prepozna, a Gorazd je imao sposobnosti za to. Njegov je zadatak bio da promeni oblik slova koja nakon toga nimalo neće biti slična grčkim slovima. A ako se tome doda stvorena legenda o Jeronimu sa zapada, kao autoru te glagoljice, sve će biti u redu. Legenda će zatrti bilo kakvu vezu sa Ćirilom i Metodijem. I uspelo je: primenom glagoljice u crkvenim knjigama postignut je cilj – Rim je knjige potvrdio. Proganjanje slovenskog pisma trajalo je dosta dugo: 886. isterani su Metodijevi učenici; 890. papa Stefan VI opet je zabranio slovenske knjige i slovensko bogosluženje, a 25 godina kasnije, oko 915. godine, to je bilo ponovljeno od strane pape Ivana X. U uslovima proganjanja svega metodijevskog, koje je bilo u bilo kakvoj vezi s vizantijskom Crkvom u Češkoj i Moravskoj, druga azbuka je mogla biti samo glagoljica. Ako bi glagoljicu sastavio Konstantin-Ćiril, papina zabrana odnosila bi se i na glagoljicu, a to se nije dogodilo, jer je glagoljica ostala kod južnih Slovena latinskog obreda sve do naših dana, a nalazimo je takođe i u Češkoj. Prema tome, Konstantin-Ćiril nije autor glagoljice. Takođe, glagoljica nije stvorena posle smrti Metodija, jer postojanje glagoljice dokazuje da ćirilica bila proganjana, pa je, prema tome, morala biti ranije konstruisana nego glagoljica.

9. Najstariji nama poznat rukopis glagoljice jesu »Kijevski listići«, sedam pergamenata donesenih 1874. godine iz Jerusalima i pohranjenih u biblioteci Duhovne seminarije u Kijevu. Ti »listići« potiču od zapadnih Slovena. Njihov jezik, upoređen sa drugim rukopisima, krcat je čehizmima, a to pokazuje da su oni nastali, ili barem prepisani, u Moravskoj ili Češkoj. Po svom sadržaju »Kijevski listići« mogli bi biti jedan deo zapadne Liturgije. Konstantin-Ćiril sastavio je tekst Liturgije pre polaska u Veliku Moravsku i prema tome tada još nije ni čuo ni poznavao moravski ili češki jezik. Logično je da on nije mogao biti njihov autor, pa ni autor njihovog glagolskog pisma.

10. Što se tiče »Reimskog Evanđelja«, koje je slovensko, delimično pisano ćirilicom, delimično glagoljicom (glagoljica je naknadno unesena), kojeg je Karlo IV poklonio manastiru na »Slovanah«, uputno je imati u vidu da je češki kralj Krolj IV pokušao uvesti slovensko bogosluženje i u tu je svrhu pozvao hrvatske monahe u taj manastir. Hrvatski su monasi pisali glagoljicom, kako ih ne bi osumnjičili da neguju simpatije prema Istočnoj Crkvi.

* * *

Još u prvoj polovini prvog milenijuma, u periodu formiranja kod Slovena plemenskog društvenog uređenja, postojalo je u njihovoj sredini pismo tipa »črta« i »reza«. To su bile razne crte, plemenski i rodovski znakovi, znakovi vlasništva, kalendarski znakovi, itd. (Takvi su se znakovi u Karpatima zadržali do prve polovine XX veka. Ljudi su ih urezivali na posađenom drvetu uz kuću).[30] Ali, to pismo crta i reza nije odgovaralo za sastavljanje trgovačkih ugovora i ostalih dokumenata, pa su Sloveni u VII i VIII veku, kada su već postojale prve kneževine i razvijale se trgovačke veze sa Vizantijom, prihvatili grčko i rimsko pismo i prilagodili ga svom jeziku. Znači, pisali su »ruski« grčkim i latinskim slovima. S jednim takvim pismom u Hersonu se

[30] Uporedi sa rabošem kod naših naroda. Vidi: St. R. Delić, Raboši u okolini Čajničkoj, u: *Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini*, br. IV, 1982, str. 89-90.

upoznao Konstantin-Ćiril i, odlazeći na misiju u Veliku Moravsku, sastavio je za Slovene azbuku, u kojoj je zasigurno upotrebio i ova »ruska slova«, koja je video u Hersonu i na Krimu, smatrajući da su oni već delomično prihvaćeni kod Slovena. Tu novu azbuku učenici Konstantina-Ćirila nazvali su – *ćirilica*.

Pred kraj IX i početkom X veka Konstantinovu-Ćirilovu azbuku u Bugarskoj je sa nekoliko novih slova dopunio učenik Metodija – Kliment, zvani Ohridski. Istovremeno sa Klimentom, u Moravskoj je arhiepiskop Gorazd, naslednik Metodija, zbog progona od strane nemačkog latinskog klera, preradio ćirilicu i na njenoj osnovi sastavio glagoljicu. Ona je jedno vreme izvršavala svoj zadatak u spašavanju slovenskog bogosluženja. Iz Češke je glagoljica doprla i do Južnih Slovena, ali praktičnija ćirilica ju je istisnula i, vremenom, postala narodnim pismom Slovena.[31]

[31] O. Stepan Pap, navedeno delo, str. 118-123.